

100 lat Polskiej Wojskowej Służby Zdrowia w Toruniu 1920-2020

Początki wojskowej służby zdrowia w Toruniu, wówczas pruskiej, sięgają pierwszej połowy XIX w., kiedy to władze pruskie postanowiły przebudować miasto w nadgraniczną twierdzę. Jednym z pierwszych jej obiektów był szpital wojskowy zlokalizowany przy ul. Jęczmiennej, oddany do użytku około roku 1830 (według innych źródeł w 1885). W latach 1885-1890 był rozbudowywany i dostosowywany do aktualnych potrzeb pruskiego zaborcy.

Kiedy w roku 1920, po latach zaborów, Toruń powrócił do Macierzy, na przełomie stycznia i lutego 1920 r. Polska Komisja Likwidacyjna przejęła budynki pruskiego szpitala, w którym utworzono Wojskowy Szpital Garnizonowy Nr 1, w końcu roku 1921 przemianowany na VIII Wojskowy Szpital Okręgowy (WSO). Jego pierwszym polskim komendantem został dr Zdzisław Dandelski, którego jednocześnie mianowano lekarzem garnizonowym oraz ordynatorem oddziału chirurgicznego. Zajmując te stanowiska zorganizował również Sanitariat Wojskowy. Został zdemobilizowany w 1921 r., a szpital po nim objął płk dr Franciszek Białokur. Następnym komendantem był ppłk dr Arnold Felicki, po nim płk dr Eugeniusz Piestrzyński, a w roku 1927 zastąpił go płk dr Zygmunt Gilewicz, który utworzył w pomieszczeniach przy ul. Szumana przychodnię przyszpitalną. Kładł nacisk na profilaktykę, wychowanie fizyczne żołnierzy i doskonalenie fachowe. Dzięki jego staraniom odbył się też pierwszy zjazd oficerów rezerwy służby zdrowia. W końcu 1929 r. stanowisko komendanta powierzono płk. dr. Bolesławowi Błażejowskiemu. Był nim do wiosny 1934 r.

Szpital miał wówczas 500 łóżek. Jego komendantem, do listopada 1937 r., został płk dr Leon Strehl. Podobnie jak poprzednicy był aktywnym członkiem Okręgu Pomorskiego PCK. Leona Strehla zastąpił płk dr Leopold Rudke. W tym okresie realizowano też, w bliskiej współpracy z PCK, zadania przewidziane na wypadek wojny. Wspólnie szkolono siostry-pielęgniarki, a w budynkach przy Dworcu Miejskim ulokowano magazyny mobilizacyjne. Ostatnim komendantem, od 3 kwietnia 1939 r., był ppłk dr Walerian Jaworski, który w dniu wybuchu wojny został mianowany szefem sanitarnym Armii „Pomorze”, i to on po niemieckiej agresji we wrześniu 1939 r., na rozkaz Szefostwa Sanitarnego WP, w dniach 3-4 września ewakuował WSO, udając się w kierunku Warszawy. W trakcie bitwy nad Bzurą, 13 września, objął również stanowisko komendanta Szpitala Ewakuacyjnego Armii wraz z jego filiami, tj. trzema szpitalami wojennymi, każdy o etacie 1000 łóżek, trzema szpitalami polowymi liczącymi 100 łóżek i pociągiem sanitarnym, który jednak nie został włączony do akcji.

Szpital ewakuowano, ale budynki i częściowo personel, m.in. dr Urszula (?) Szymańska i dr Zenon Ziółkowski pozostali, nadal więc przyjmował rannych i chorych. 7 września miasto i obiekty szpitala zajął Wehrmacht, lokując w nim swój szpital wojskowy, a w następnych latach włączono do niego budynek szkoły przy placu św. Katarzyny. 1 lutego 1945 r. wkroczyli do Torunia „wyzwoliciele”, którzy przejęli obiekty szpitalne na swój szpital polowy, chociaż rozkazem Dowództwa Naczelnego LWP z 6 lutego miano utworzyć tam (do 1 kwietnia tego roku) 6. WSO na 600 łóżek. Jego komendantem został kpt. dr Górewicz. Szpital tymczasowo umieszczono w budynkach Seminarium Nauczycielskiego przy ul. Sienkiewicza, ale już we wrześniu przeniesiono go do Oliwy. W Toruniu zaś zorganizowano o wiele mniejszy Szpital Garnizonowy (na 100 łóżek), z komendantem ppłk. dr. Bronisławem Kosiewiczem (był nim tylko przez miesiąc). W sierpniu (czy październiku?) szpital odzyskał obiekty przy ul. Jęczmiennej 2/6, niestety bardzo zdewastowane. Wraz z ich porządkowaniem wznowiła prace przychodnia przyszpitalna. Jego komendantem był mjr Henryk Rotter. W październiku 1947 r. Wojskowy Szpital Garnizonowy przemianowano na 2. Wojskowy Szpital Okręgowy z etatem na 3000 łóżek (podporządkowany Dowództwu Pomorskiego Okręgu Wojskowe-

Historyczny budynek szpitalnictwa wojskowego w Toruniu
(fot. ze zbiorów autora)

Wojskowa Specjalistyczna Przychodnia Lekarska SPZOZ w Toruniu – gmachy
przy ulicy Dąbrowskiego (fot. ze zbiorów autora)

go w Bydgoszczy) i Henryk Rotter został jego pierwszym komendantem. Dwa lata później funkcję komendanta WSO objął płk dr Jan Kumelowski i był nim do roku 1955. Prace remontowe przedwojennego budynku sztabowego przy ul. Dąbrowskiego zakończono w 1951 r. Zlokalizowano tam poliklinikę, pracownie kliniczne i aptekę. W poliklinice umieszczono też Okręgową i Garnizonową Komisję Lekarską. W latach 1957-1959, gdy komendantem był płk. dr Marian Żurawski, przeprowadzono kapitalne remonty budynków całego szpitala. Zorganizowano pracownię anatomopatologiczną, a w roku 1962 punkt krwiodawstwa. Funkcjonowała dobrze wyposażona biblioteka szpitalna. W roku 1958 powstało Naukowe Koło Lekarzy, które liczyło 56 członków, a przewodniczącym został ppłk dr Bolesław Brendel. W roku 2006 budynki szpitala zostały wpisane na listę zabytków. Lata 1963-1973 to okres dalszej rozbudowy i przebudowy szpitala. Postawiono też na doskonalenie działalności leczniczej, szkoleniowej i ponownie mobilizacyjnej. W roku 1966 utworzono internat dla pielęgniarek, szpital ogrodzono i wybudowano tunel pod ul. Warszawską łączący szpital z polikliniką. Tunel ten funkcjonował do końca roku 1986, a potem został zasypany.

Na początku roku 1974, po generalnej przebudowie, oddano do użytku Oddział Chirurgiczny, którym kierował płk dr n. med. Zdzisław Jankowiak. W tym roku szpital otrzymał wyróżnienie MON jako produkująca jednostka wojskowej służby zdrowia. Jego komendantem był w tym czasie płk dr Edward Wojtarowicz. W październiku 1977 r. zastąpił go ppłk dr Władysław Stępniewicz. W tym czasie przewodniczącym Garnizonowej Komisji Lekarskiej został ppłk dr Szymon Wojciechowski.

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych lekarze 2. WSO i inny personel medyczny uczestniczyli w misjach pokojowych Doraźnych Sił Zbrojnych ONZ w Syrii i Egipcie. Byli to m.in.: ppłk dr Tadeusz Hupała i ppłk dr Antoni Wachulec – chirurdzy, dermatolog ppłk dr Andrzej Mazurek, mjr dr Bohdan Gajda i mjr dr Władysław Stępniewicz – interniści, neurolog mjr dr Tadeusz Lasiński, ppłk dr Leon Nowomiejski i por. dr Marek Kalinowski – analitycy lekarscy.

5 stycznia 1986 r. na mocy zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego WP przystąpiono do prac organizacyjnych mających na celu prze-

kształcenie 2. WSO z Przychodnią w 2. Wojskowy Szpital Rehabilitacyjny (WSReh.). Stało się to 1 stycznia 1989 r. Ostatnim komendantem 2. WSO i pierwszym 2. WSReh. był płk dr n. med. Władysław Stępniewicz. Wiosną 1994 r. rozpoczęto rozformowywanie 2. WSReh., a jesienią likwidację oddziałów i związane z tym grupowe zwolnienia pracowników, głównie z jednostek podległych (WAK, pralni, przedszkola i Probostwa Garnizonowego). 2. WSReh. decyzją MON został zlikwidowany 1 stycznia 1995 r., a w części budynków rozpoczęła pracę Wojskowa Specjalistyczna Przychodnia Lekarska (WSPL), którą kierował płk dr Zbigniew Leżuch. Od 1 stycznia 1999 r. jest to WSPL – Samodzielny Publiczny ZOZ w Toruniu, którego dyrektorem nadal jest płk dr Leżuch. Dzięki jego staraniom w roku 2017 zabytkowe mury powróciły do dawnej świetności.

W ciągu tych 100 lat w szpitalu i przychodni zatrudnionych było wielu wybitnych lekarzy i pracowników zasłużonych również na innych polach działalności – od walk o niepodległość po czasy II wojny światowej czy w pracy społecznej, głównie w szeregach PCK. Jedni ginęli w Katyniu, inni osiągnęli szlify generalskie i tytuły profesorskie. Część z nich: gen. prof. Zygmunta Gilewicza ps. Narkotyk (kierownik Wydziału Zdrowia Delegatury Rządu), płk. dr. Leona Strehla ps. Feliks (szef sanitariatu KG AK) i gen. dr. Bolesława Błażejewskiego (zamordowany w Katyniu), uhonorowano tablicami pamiątkowymi. Szkoda, że zabrakło wśród nich pierwszego komendanta mjr. dr. Zdzisława Dandelskiego.

Źródła

Księga Pamiątkowa Dziesięciolecia Pomorza, Toruń 1930.

Wojtarowicz E., Witkowski J., *Zarys działalności Wojskowego Szpitala Okręgowego w Toruniu (lata 1920-1939 i 1945-1975)*, Biuletyn Dydaktyczno-Naukowy POW, nr 1/2, Toruń 1975.

„Rocznik oficerski” 1923, 1928, 1932, 1936; strona „O nas” WSPL w Toruniu.

Internet; własne badania autora, w tym relacje Andrzeja Gronowskiego, Zdzisława Jankowiaka, Wojciecha Kołodziejewskiego.

Lesław J. Welker (Toruń)